

Leo Magits (1^e rij, 3^e v.l.) met Pieter Ursi (achter hem) aan de Universiteit van Amsterdam, 1927

Het archief van Leo Magits

Rik De Coninck, Amsab-ISG

Leo Magits werd in 1899 in Brussel geboren maar bracht zijn jeugd door in Leuven. Nog voor hij volwassen was moest hij die stad ontvluchten wegens zijn activisme. Toch bleef hij zich als Leuenaar beschouwen, al woonde hij er maar gedurende enkele jaren in de periode voor en na de Tweede Wereldoorlog. Hij werd door een socialistische oom, een belezen caféhouder, opgevoed. Op 12-jarige leeftijd was hij al lid van de Socialistische Studiekring en wat later van het lokaal comité voor arbeidersopvoeding. De ontwikkeling van de arbeiders werd de rode draad in zijn leven.

Arbeidersontwikkeling ⁽¹⁾

Van bij het ontstaan van de arbeidersbeweging waren er plaatselijke en gewestelijke comités voor arbeidersontwikkeling (of -opvoeding) opgericht die 's avonds vormingscursussen organiseerden.⁽²⁾ In 1911 werd de Centrale voor Arbeidersopvoeding (CAO) opgericht ter ondersteuning van deze vele lokale initiatieven, met de financiële steun van de industrieel Ernest

Solvay en met Hendrik De Man als directeur. Spoedig werd de nood gevoeld om nationaal ook dagcursussen te organiseren en zo te voldoen aan de steeds grotere nood aan kadervorming. Daartoe werd in 1921 de Arbeidershogeschool (AHS) opgericht, met Hendrik De Man als organisator en directeur. De CAO verleende steun op velerlei gebieden. In 1912 werd in de schoot ervan het Centraal Bureau voor de Bibliotheken opgericht, de voorloper van het Nationaal Bibliotheekfonds. In 1913 kwam daar een filmdienst bij, later een reisbureau, wat dan weer de aanzet was tot het openen van vakantiehuisen waarbij de centrale de vorming van monitors begeleidde. Er waren ook goede contacten met de ATB-De Natuurvrienden. Ook in Leuven was, onder impuls van Pieter Ursi, een gewestelijke CAO opgericht. De piepjonge Magits nam er deel aan verschillende socioculturele activiteiten en werd sterk beïnvloed door Ursi. Het was het begin van een lange vriendschap. Later sprak Magits over hem als zijn pleegvader (zijn moeder was bij zijn geboorte overleden en zijn vader was snel uit zijn leven verdwenen). Ursi's enthousiasme werkte aanstekelijk, dankzij hem startten een aantal jongeren een landbouwcommune in Rotselaar (met o.a. Frans Liebaers). Het experiment heeft niet lang bestaan want deze jongeren verkozen de politieke actie boven het harde labuur op het veld. Op dat moment had Magits al een korte opleiding aan de normaalschool van Tienen achter de rug. Hij was er echter in botsing gekomen met de franskiljonse directie en had zijn studies voortijdig afgebroken. Hij behaalde zijn diploma van onderwijzer voor

de Centrale Examencommissie maar het werd niet erkend door de teruggekeerde Belgische overheid. Samen met Ursi, die lid was van de Raad van Vlaanderen, werkte hij in de Vlaamse Gouwbond die ageerde tegen het door Franstaligen geleide Hulp- en Voedingscomité. Uiteindelijk heeft Magits maar een bescheiden rol gespeeld in het activisme. In 1918 werd hij redactiesecretaris van het activistische weekblad *Uilenspiegel*. Zijn stellingname in de Vlaamse kwestie hing samen met deze in de vredesbeweging, belichaamd door Camille Huysmans. Die vredesbeweging gaf het weekblad *De Nieuwe Tijd* uit; Magits publiceerde er verschillende artikels in.

Via Duitsland naar Nederland

In november 1918 vluchtte hij samen met Ursi naar Duitsland; in België werden beiden bij verstek voor activisme veroordeeld. In Berlijn woonden ze het congres van de Spartakusbond bij waarop beslist werd dat de bond zich zou aansluiten bij de Derde Internationale en de naam Kommunistische Partei Deutschlands aannemen. Na een kort verblijf in Bad Salzuflen vertrokken zij naar Nederland. In Nederland werden zij lid van de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP) en van de bediendevakbond. In Den Haag volgde Magits lessen aan een volksuniversiteit. Hij raakte er moeilijk aan werk, ook niet in Rotterdam, tot hij in 1921 in Amsterdam aan de slag kon bij het Internationaal Verbond van Vakverenigingen als redacteur op de persafdeling.

De gevluchte activisten richtten samen met enkele Nederlanders een aantal verenigingen op. In Amsterdam was dat de Vlaamsch-Hollandsche Vereeniging Guido

Gezelle (1926). Magits was de secretaris ervan. De vereniging hield lezingen over politiek en cultuur in Vlaanderen. Als aanhanger van de Groot-Nederlandse gedachte was hij een actief lid.

In 1928 richtten Ursi en Magits samen met Roza De Guchteneere, Hendrik Brugmans, Jef Van Extergem en anderen het Algemeen Nederlandsch Arbeidersverbond (ANAV) op, een organisatie van naar Nederland uitgeweken linkse activisten. Het ANAV stelde zich tot doel een band te smeden met de Vlaamse arbeidersbeweging. Daartoe werd het tijdschrift *Schakels* opgericht met steun vanuit Vlaanderen via de secretaris van socialistische onderwijsvakbond Frans Van Dijck. De Belgische socialistische uitgeverij De Wilde Roos gaf ook een artikelenreeks van Hendrik Brugmans over Catalonië uit. Maar het ANAV groeide niet uit tot de door de stichters verhoopde massabeweging en het had helemaal geen succes bij de arbeiders; bovendien moest het in Vlaanderen steunen op nog onervaren mensen zoals Jef Rens en Slaets die geen tegengewicht konden vormen tegen leiders van de Vlaamse beweging zoals Borms, Moens of Van Severen. Magits publiceerde voor dit verbond de brochure *Vlaamsch Socialisme*. Vanaf 1932 leken socialisme en Vlaamse beweging steeds moeilijker met elkaar in overeenstemming te brengen; belangrijk hierbij was de openlijke stellingname van het verbond tegen het opkomend fascisme in het algemeen en tegen het Verdinaso in het bijzonder. Het ANAV had wel invloed op een nieuwe generatie socialisten, vooral via Rens die met de Vlaamse socialistische studenten het blad *Menschen* uitgaf en dat fuseerde met het Nederlandse socialistische studentenblad *Kentering*.

1936: secretaris van de CAO

Eind 1935 keerde Magits naar België terug en werd hij Vlaams secretaris van de CAO. Niet zo verwonderlijk vermits hij al meer dan tien jaar regelmatig meewerkte aan haar maandblad *Ontwikkeling*. De CAO had sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog belangrijke veranderingen ondergaan. Zo was, zoals vermeld, in 1921 de AHS opgericht en in 1924 het Bureau voor Documentatie dat gegevens moest verzamelen over actuele politieke, economische, sociale en culturele problemen; het werd later overgenomen door de Belgische Werklieden Partij (BWP) en speelde een belangrijke rol bij de voorbereiding van de actie voor het Plan van de Arbeid.⁽³⁾ De CAO, als vormingsorganisatie van de socialistische beweging die toen zwaar te lijden had onder het failliet van de Bank van de Arbeid, leidde een precair bestaan in de periode dat Magits de leiding ervan op zich nam, maar hoe dan ook, de functie stelde hem in staat al zijn aandacht te schenken aan wat hij als zijn levenstaak beschouwde, de culturele ontvoogding van de arbeiders. In 1938 werd hij monitor van de AHS, hij deed er de stage- en eindwerkbegeleiding. In die periode vormden het bestuur van de CAO en van de AHS bijna één geheel.

Magits nam in maart 1937 uiteraard deel aan het Vlaamsch Socialistisch Congres te Antwerpen, dat de culturele zelfstandigheid van Vlaanderen bevestigde. De BWP richtte vervolgens een Vlaams en een Franstalig tijdschrift op, *Leiding* en *La Revue socialiste*. De Man was de hoofdredacteur van *Leiding*, Magits de redactiesecretaris; hij schreef er regelmatig artikels voor. Het tijdschrift verdedigde het Plan van de Arbeid, noemde

zich pacifistisch en pleitte voor een neutraliteitspolitiek tegenover Duitsland. Heel wat Vlaamse socialisten verleenden hun medewerking: Lode Craeybeckx, Edgard Delvo, Hendrik Fayat, Jef Rens ...

De AHS en de CAO tijdens en na de Tweede Wereldoorlog

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vluchtte Magits naar Frankrijk. De AHS werd nauwlettend in het oog gehouden door de bezetter, directeur Bouchery moest in 1941 aftreden, hij werd gegijzeld in Breendonk en later in Hoei. De AHS bleef op een laag pitje doorwerken, nu eerder als opleiding voor sociaal assistenten. De CAO lag helemaal stil, het materiaal en het archief werden gestolen.

Magits koos de kant van het socialistische verzet en werkte mee aan het voorbereiden en opstarten van de naoorlogse BSP. Het lag voor de hand dat Magits als leidend lid van het socialistische verzet een belangrijke positie zou innemen in de nieuwe BSP. Hij werd lid van het Bureau en was een van de zeven leden van de Erecommissie die moest oordelen over de partijleden die van collaboratie verdacht werden. Hij werd actief in de dagelijkse politiek. Eind 1945 werd hij gemeenteraadslid in Leuven; na drie jaar nam hij ontslag omdat hij teveel werk had. In 1945 werd hij provincieraadslid en voorzitter van de Provincieraad van Brabant; ook deze laatste functie vervulde hij niet lang. Misschien hebben het vertrek van Willy Kooy als directeur van de AHS en de problemen van de CAO daarin een rol gespeeld.

Na de oorlog moest Magits de CAO weer opbouwen maar de situatie was sterk

*Leo Magits (helemaal vooraan) op een driekoningenfeest in Amsterdam.
Op de 1e rij Pieter Ursi (3e v.l.) en René Declercq (4e v.l.).*

veranderd. Gekneld tussen enerzijds de zelfstandig werkende gewestelijke en plaatselijke comités voor arbeidersopvoeding en anderzijds organisaties die zich ondertussen tot nationale sectorale koepels hadden omgevormd (Natuurvrienden, toneel, lichamelijke opvoeding, muziekbeoefening), moest de CAO uitkijken naar nieuwe doelstellingen. Bovendien was de centrale altijd afhankelijk geweest van alle takken van de socialistische beweging (partij, coöperatie, vakbond, mutualiteit), maar nu stonden die niet meer onder de leiding van de partij; er was alleen nog de losse structuur van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie waar ze overleg pleegden. De CAO was een restant van de vroegere samenhang en Magits moest al die zelfstandige organisaties

overtuigen om haar te steunen. Samen met het ABVV werd de Scholendienst opgericht die na een tijd de banden met de CAO verbrak. Ook de BSP investeerde niet echt in de centrale, want het Instituut Emile Vandervelde kreeg toen het opvoedingswerk als taak. Bij de CAO kwam het accent te liggen op de concrete technische vorming van toekomstige 'bestendigen'.

Naar Magits gevoelen hield de partij zich alleen nog met politiek bezig en verwaarloosde ze cultuur, ontwikkeling en vorming. Hij had heimwee naar het socialisme als beweging. Ook de positie van de AHS stond ter discussie. Magits gaf er al lange tijd verschillende cursussen - een tiental - en werd na het vertrek van Willy Kooy in 1948 tot (vijfde) directeur aangesteld. In die periode

evolueerde de AHS van een school voor de vorming van socialistische kaders naar een school voor maatschappelijk dienstbetoon zoals dat toen heette, met meer aandacht voor de specifieke opleiding voor maatschappelijk assistent (casework), met een lessenspakket van drie jaar en een verplichte stage. Magits had nogal moeite met het feit dat vele cursisten alleen of vooral belangstelling hadden voor cursussen met een direct praktisch of persoonlijk nut zoals arbeidswetgeving, sociale zekerheid enz. Hij had er altijd naar gestreefd om de studenten een bredere vorming te geven. Hij verliet de AHS in 1965 wegens hartklachten en werd opgevolgd door Diane Van Cotten. Uiteindelijk veranderde de school haar naam in HISKWA (Hoger Instituut voor Sociaal-Kultureel Werk-Arbeidershogeschool) dat in 1994 met andere Brusselse scholen fuseerde tot de Erasmushogeschool.

Binnen de CAO was er wel ruimte voor het culturele, vooral de socialistische bibliotheken kregen heel wat aandacht en steun. Zo werd in 1954 gestart met het bibliografisch maandblad *Lekturgids*; Magits werkte er tientallen jaren aan mee. De verkoop van bibliotheektechnisch materiaal werd voortgezet en voor de aankoop van boeken in 1961 werd de coöperatieve boekhandel Het Beste Boek opgericht met Magits als zaakvoerder tot de ontbinding ervan in 1967. Magits steunde de socialistische bibliotheken, maar indien zij konden vervangen worden door gemeentelijke openbare bibliotheken die alle garanties gaven van degelijkheid en objectiviteit, had hij daar niets op tegen. In die zin ijverde hij ook voor een nieuwe bibliotheekwet.

Van CAO naar CSC

Magits beklagde er zich meermaals over dat de nationale partijleiders weinig interesse hadden voor de CAO en de AHS. De verslagen van René Evalenko of van Max Buset en Paul Finet bleven immers zonder gevolg. De CAO en de AHS hadden voortdurend financiële problemen. Na de dood van Louis de Brouckère werd een stichting met zijn naam opgericht die tot taak had om geld voor beide instellingen in te zamelen bij de vier takken van de socialistische beweging; zij betaalden het eerste jaar, maar niet meer het tweede jaar ... Met dat bedrag kon men enkele jaren voortwerken, Magits werkte ondertussen aan een reorganisatie.

In de statuten van de CAO stond dat men moest komen tot de coördinatie van de activiteiten van de vele ontwikkelingsorganisaties en gezien de hoger beschreven naoorlogse toestanden drong zich een aanpassing op van de CAO als koepel. De eerste stappen daartoe werden in 1957 gezet met de oprichting van het Congres der Vlaamse Socialistische Cultuurwerken waarin naast de CAO, de volgende nationale federaties vertegenwoordigd waren: Rode Valken, Jongsocialisten, Natuurvrienden, muziekverenigingen, fotocclubs, filmclubs, maatschappelijke werkers, esperantisten, postzegelverzamelaars, tv-verenigingen, het Bibliotheekfonds enz. Jaarlijks werden er gedurende een week allerhande activiteiten georganiseerd, en die week werd als congres opgevat, vandaar de naam. De verdere evolutie ging in de richting van een meer permanente samenwerking.

In het kader van de toenemende culturele autonomie van Vlaanderen werd er door de CAO en de BSP meer aandacht besteed

Leo Magits (2e v.l.) voor zijn huis, 1930

aan de relatie tussen cultuur en socialisme wat resulteerde in een rapport getiteld *Een politiek voor de jeugd, de vrijetijdsbesteding en de permanente opvoeding*. Het werd in 1964 gepubliceerd en op een partijcongres in 1966 besproken. Het resultaat hiervan was het *Socialistisch Cultureel Handvest*. Dat BSP-congres benoemde ook een commissie voor de reorganisatie van de CAO, maar die kwam niet tot besluiten. Ondertussen konden de nationale organisaties voor volksoopvoeding subsidies krijgen op voorwaarde dat ze de juridische vorm van een vzw aannamen. Daarom werd het Congres der Socialistische Cultuurwerken omgevormd tot een vzw en heette het voortaan de Centrale der Socialistische Cultuurwerken (CSC) (om te beklemtonen dat dit geen tijdelijke organisatie was). Er waren zestien verschillende organisaties voor cultuur en vrije tijd

bij aangesloten. Die CSC was in hoofdzaak een drukingsgroep om zowel bij de socialistische beweging als de openbare besturen meer begrip en steun te verwerven ten voordele van de arbeidersopvoeding.⁽⁴⁾ Maar dat was maar een opstap naar een definitieve reorganisatie tot de Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid (weer afgekort tot CSC), opgericht op het demonstratief congres van 17 november 1968. De CAO in Vlaanderen werd na 57 jaar opgeheven.

Magits heeft deze hele reorganisatie gestuurd, normaal ging hij met pensioen in 1964, maar hij bleef nog vier jaar als secretaris van de CAO werken. En dat waren zeker niet de meest aangename jaren want langs alle kanten was er concurrentie en tegenkanting: de Jongsocialisten hadden Kultuuropbouw opgericht, de Socialistische Jeugd had een eigen opvoedingscentrum,

het Vermeylefonds en de Vermeylekringen wilden geen banden met de CAO, het ABVV had een Culturele Centrale opgericht en ook de Algemene Coöperatieve Vennootschap had haar culturele organisatie. Nadien was Magits nog actief in de Vereniging voor de Studie van het werk van Hendrik De Man. In 1986 publiceerde hij zijn autobiografie *Socialistische getuigenissen*. Hij bleef ook gedichten uitgeven onder het pseudoniem Jan Helm. Hij overleed in Mechelen op 3 november 1990.

Het archief

Het archief van Magits is zeer verscheiden met stukken uit de verschillende periodes van zijn leven. Het is waarschijnlijk ooit omvangrijker geweest maar door de vele verhuizingen en de oorlog zijn er stukken verloren gegaan. Het bevat zeer interessant materiaal over het socialisme en het flaminantisme in Leuven voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog, onder andere ledenlijsten van de Vlaamschen Gouwbond, en over de revolutionaire stemming die toen in vele milieus heerste. Verrassend is het artikel uit 1917 van Vermeylen over een Vlaamse universiteit. Ook in de periode dat Magits op de vlucht was heeft hij veel bijgehouden over zijn vlucht zelf, over zijn pogingen om in Duitsland en Nederland contact te houden met de Vlaamse beweging en die te beïnvloeden en over de socialistische en Groot-Nederlandse verenigingen die hij in die optiek mee opgericht heeft. Dit archief moet dan ook samen met dat van zijn vriend Pieter Ursi geconsulteerd worden (archief nr. 358). De paar brieven van in 1940 gevluchte socialistenvan enig belang hebben. De documenten over

het socialistische verzet sluiten aan bij het archief van Nic Bal (archief nr. 56) en de verslagen van de Nationale Erecommissie van de BSP zijn waarschijnlijk uniek. Het voornaamste deel van het archief betreft uiteraard de AHS en de CAO en dan vooral de evolutie naar de oprichting van de CSC. Ten slotte is ook zijn inzet voor de bibliotheken ruim gedocumenteerd.

Amsab bewaart ook het (gedeponeerd) archief van Joséphine (Jos) Spinoy, de docente aan de AHS met wie Magits in 1943 huwde. Zij was actief in de SVV-afdeling Mechelen en schreef regelmatig in *De Stem der Vrouw*.

- (1) Zie ook *Amsab-Tijdingen*, nieuwe reeks, herfst 1991(13).
- (2) L. MAGITS: Zevenvijftig jaar Centrale voor Arbeidersopvoeding. In: *Volksoopvoeding*, 19 (1970)1-2, p. 42-54.
- (3) L. LIEVYNS, Leo Magits. In: *NEVB*, p. 1935.
- (4) *Voor Allen*, 01/03/1969, p. 3.